Nils Holgersson flyger över landet igen i FiB/K:s reportagesatsning

Fib/K: Vad är syftet med att göra resan en gång till?
NH: För att se hur Sverige utvecklats sedan Selma Lagerlöf första gången sände ut mig 1906. Men tydligen vill redaktionen att jag ska vara särskilt uppmärksam på de försämringar som ska ha skett i Sverige de senaste åren.
Fib/K: Vad skulle det vara för försämringar?
NH: Det påstås att sjukvård, skolor med mera har blivit sämre.

Akademiska sjukhuset bygger ut, men bakom fasaden krackelerar verksamheten.

Det sjuka sjukhuset

TEXT **LUCAS DE VIVO & JOAKIM MEDIN** FOTO **ODA LYSTRUP HODLEKVE**

Resursbrist. Platsbrist. Personalbrist. Överarbete. Ohållbar arbetsbelastning. Uppsägningar. Avsaknad av budget. Mammor som tvingas föda många mil bort. Personal som ropar på hjälp.

Berättelsen om Akademiska sjukhuset i Uppsala, Sveriges fjärde största stad, är en berättelse om en välfärdsverksamhet i fritt fall.

Området är så stort att det inte går att fånga med blotta ögat. Det håller dessutom på att byggas ut, berättar informationstavlor. Här finns medicinska enheter för det allra mesta, för att inte glömma ett gäng restauranger och caféer. Akademiska sjukhuset är ett av den svenska vårdens flaggskepp, med över tusen sängplatser och 8 000 anställda - allt sedan 1800-talet integrerat med Uppsala universitet.

– Men vår barnmorska rådde oss att föda någon annanstans, om det fanns en möjlighet till det. Hon sa att problemet inte skulle lösa sig, och hade vi ett föräldrahem på annan ort vore det bättre att åka dit, säger Frida Stridbar, höggravid med sitt första barn.

INGEN GARANTI. Hon berättar inte från sjukhuset, utan via telefon från Härnösand. Dit har Frida Stridbar och hennes partner åkt för att vara säkra på att få en vårdplats och garanterat stöd under den kommande förlossningen. Vid ett föräldrahem, som rekommenderat. För ett tillräckligt stöd är någonting som Akademiska sjukhuset självt inte kunnat garantera under sommaren för gravida par, på grund av brist på arbetskraft. Men de gravida själva har fått knapphändig information.

– Vi har inte fått prata med någon alls. Förutom med barnmorskan som sa till oss att åka iväg, och skicka räkningen och arga brev efteråt, säger Frida Stridbar.

Problemet på förlossningskliniken är bara ett i mängden, som funnits på universitetssjukhuset under flera år. Man talar om en kris på "Ackis" i Uppsala, som går ut över både vårdgaranti och allmänhetens förtroende. Det har varit föremål för en återkommande granskning i lokala medier, och varit ett allmänt debatterat ämne. Hur kunde det gå så med svensk sjukvård?

LÅNGVARIGA PROBLEM. Den negativa utvecklingen på Akademiska sträcker sig tillbaka sedan tiden innan ett borgerligt styre. På flera sätt är krisen kopplad till brist på resurser och en överarbetad personalstyrka, en situation som verkar ha förvärrats samtidigt som välfärdssystemet gått igenom stora förändringar.

Anledningen till att Frida och andra blivande Uppsalamödrar behövt föda på annan ort är en brist på förlossningsplatser. Den har sitt ursprung i en personalbrist som förvärrades under våren. Akademiska sjukhuset har bland de sämsta medianlönerna i hela Sverige för sina barnmorskor, trots att de bär upp en stor verksamhet. Arbetsbelastningen har ofta beskrivits som mycket tung och ohållbar, och krav på bättre villkor har ställts flera gånger. Den senaste gången krävde de en generell löneförhöjning med 5 000 kr, för att kunna behålla både den erfarna personalstyrkan och en god kvalitet.

Sjukhusledningens förslag till långsiktig löne-

»Akademiska sjukhuset har bland de sämsta medianlönerna i hela Sverige för sina barnmorskor ...

Uppsalabon Frida Stridbar tvingades åka till Härnösand för att föda sitt första barn, dottern Irma.

höjning ansågs otillräcklig, och den 28 februari valde därför 30 barnmorskor att säga upp sig. Bara dagar efter att uppsägningstiden om tre månader löpt ut, började sommaren och semestertider - då personalbrist redan varit ett stort problem tidigare.

Prognosen blev därför att var fjärde födande kvinna i sommar skulle behöva köras i ambulans till andra sjukhus, i Gävle eller Västerås - inte direkt nästgårds.

– Jag tänkte att det där skulle lösa sig. Det känns så himla otroligt, att det skulle spåra ur på det där viset, säger Frida med en uppgiven röst.

LÖNEPOLITIK. En av de som sagt upp sig från Akademiskas förlossningsklinik – men fortfarande springer förbi oss i korridoren, nu som timanställd istället – är Märta Cullhed Engblom. Hon menar att problemet för barnmorskorna bottnar i en politik som håller nere löner och bättre villkor för just kvinnodominerade yrken. Personal försvinner från BB, och återkommer som timvikarier med bättre lön än de fast anställda. Resultatet är större utgifter för sjukhuset och sämre trygghet för både personal och patienter.

– Många barnmorskor har jobbat länge och varit lojala mot sjukhuset, eftersom Uppsalas enda förlossningsklinik finns här. Det är så man har lyckats hålla nere lönerna. Ett otroligt gap finns mellan vad förlossningsläkarna och barnmorskorna tjänar, trots den överlappande kompetensen, säger hon.

KONKURRENS. Inne på sitt kontor, några korridorer bort från det svettiga väntrummet, är kvinnoklinikens avdelningschef Masoumeh Rezapour Isfahani inte snar med att beklaga sig över situationen som uppstått under sommaren. Hon menar att sjukhuset arbetat stenhårt för att vända på bladet, på något sätt, och att det i början såg ut som att varannan kvinna faktiskt skulle behöva vända i dörren om de behövde föda barn. Just så många blev det ju inte.

Men när det gäller lönekritiken är anklagelserna orättfärdiga, menar hon. Barnmorskorna har redan inkluderats som en prioriterad grupp i Akademiskas lönevision. En treårsplan över deras löneutveckling har också upprättats, efter att problemen växte under våren.

– Så det är inte på grund av besparingar som barnmorskorna flyttat på sig. Det beror helt enkelt på den förändrade marknaden, med ökad konkurrens och rörlighet för att få upp lönerna. Och det tar ett tag för en så stor förvaltning som landstinget att ställa om, säger Masoumeh Rezapour Isfahani.

Ett vanligt ställe som hon refererar till, dit åtskilliga barnmorskor från Uppsala tagit sig, är BB Sophia. En privat förlossningsklinik öppnad i Stockholm i mars 2014.

PRIVATISERING. Oppositionslandstingsråd Börje Wennberg (s) håller med avdelningschefens slutsatser om marknadens konsekvenser. I "Vita huset", trävillan som hyser den rödgröna delen av Uppsalas landstingspolitiker, pekar han med hela armen bort mot Alliansens sektion. Situationen på marknaden bottnar i en felaktig politik som drivits under åtta år med deras borgerliga politik, menar han.

– Det är ideologiskt, och handlar om privatisering för privatiserandets skull. När man har ett "vårdval", då vet du inte om marknaden svarar för att ta ansvar för alla, eller för inga.

– Någonting håller på att gå sönder nu. Tilltron till sjukhuset rubbas, säger socialdemokratiska oppositionslandstingsrådet Börje Wennberg.

Börje Wennberg menar att problemen och löneskillnaderna som får folk att sluta är resultat av dessa privatiseringar. Det handlar om en agenda som de borgerliga partierna vill driva igenom till vilket pris som helst.

– Jag kan se privat driven verksamhet som ett medel för att nå ett gott resultat. Men för de borgerliga är det inte ett medel för någonting, utan ett mål. Då har man skjutit sig själv i foten.

SAKNAR BUDGET. Om ett ansvar för ett bristande ledarskap ska personifieras och läggas på någon, handlar det om landstingsråd Erik Weiman (m), menar Wennberg. Under första hälften av 2014 har Weiman lett ett landsting vars flaggskepp till sjukhus saknat en egen budget - en verksamhet som omsätter åtta miljarder kronor eller lika mycket som Elgiganten, påpekar Wennberg.

När Weiman i våras blev konfronterad om budgetfrågan, hävdade han att en sådan redan fanns. En lögn helt enkelt, förklarar hans socialdemokratiske motståndare.

– Jag ringde direkt till sjukhusdirektör Lennart Persson och frågade, och han sa nej. De flesta borgerliga politiker har jag stor respekt för, de är seriösa människor med idéer. Men Erik Weiman har jag svårt att förstå.

FLER PROBLEM. I Akademiskas långa sjukhuskorridorer och specialiserade avdelningar gömmer sig även fler problem, och dess konsekvenser för medborgarna. I åtskilliga insändare med rubriker som till exempel "Vi ropar på hjälp" har verksamhetens personal påkallat allmänhetens uppmärksamhet kring brister och kommande faror. I juni undertecknade två dussin sjuksköterskor vid hematologen, blodsjukavdelningen, ett upprop mot underbemanningen. Allt fler av dess personal får nog av överarbete och beordrade extrapass, och söker sig till andra arbetsgivare på marknaden. Konsekvenser som syns på alla slags avdelningar, menar sjuksköterskorna, och som i sin tur möjliggjorts tack vare sjukvårdens privatiseringar och otillräckliga investeringar i det offentliga.

Hos Vårdförbundets lokala fackklubb är man orolig över utvecklingen och var eller när problemet synligen kan sluta. Monica Hedström Carlsson som är avdelningsordförande berättar att det redan saknas omkring 50 sjuksköterskor på Akademiska - en bidragande faktor till att antalet vårdplatser sjunkit.

– Det känns av naturligtvis. Folk rings in även

Underbemanning skapar en ohållbar arbetssituation för personalen och faror för patienterna.

när de är lediga, det blir mycket övertid för de som ännu jobbar kvar. Risken är att de blir utarbetade.

Särskilt tufft har det i år varit på akutmottagningen, berättar Monica Hedström Carlsson. På denna bokstavligt talat livsviktiga avdelning har trycket varit högre än normalt, och de patienter som kommit in har fått det svårt att komma vidare. Anledningen är helt enkelt att en tillräcklig personalstyrka saknas.

VILL BRYTA TRENDEN. En trend som socialdemokrater i Uppsala – och kanske i hela Sverige? - vill vända genom att investera mer i det offentliga och dess personal. Börje Wennberg förklarar att han vill stoppa moderaternas privatiseringsiver, deras misskötta ekonomi och få tillbaka Uppsala goda förlossningsvård - för tio år sedan ansågs den ju bäst i landet.

– Någonting håller på att gå sönder nu. Tilltron till sjukhuset rubbas, likaså tryggheten hos medborgarna om att de har de bästa förutsättningarna. Det här kan annars stimulera ytterligare fragmentisering av sjukvården, med privata alternativ som bara ett fåtal kan betala för. I mina mörkare stunder tycker jag att sjukvården allt mer organiseras endast utifrån friska och resursstarka människors efterfrågan, säger han.

Vi lyfter telefonluren igen och ringer till Härnösand. Det är fyra dagar kvar till att Frida beräknas föda sitt första barn. För att finnas till hands har hennes partner tvingats ta ledigt en hel månad från sitt arbete. Att föda på annan ort som rekommenderat blir en dyr historia för den nya familjen.

– Och hur många har ens en möjlighet att ta sig till en annan ort? De som har sin släkt på samma plats, de som inte har det gått ställt, eller invandrarkvinnor? Min barnmorska berättade att sjukhusledningen tyckte folk kunde befinna sig i sina sommarstugor. Hur många är det som äger en sådan?

VERKAR KRASCHA. Hon säger att det känns otroligt tråkigt att behöva förlita sig på någonting som uppenbarligen inte fungerar. Förlossningar känns som något extremt grundläggande i vårt samhälle, något av intresse för alla. Sverige ska ju föreställa vara ett välfärdsland, resonerar Frida. Men nu känner hon en oro även för kommande prövningar: hemresan till Uppsala, när barnet ska till sjukhuset, eller börja på dagis.

– Jag tycker allting verkar krascha. Tågtrafiken, vården, utbildningen. Allting som man litar på att de tar hand om – de abstrakta högsta hönsen. ■ ■